

Резюме

Ивженко Д.А. Амнистия участников вооруженного конфликта: грань между миром и справедливостью.

В данной статье рассмотрено применение института амнистии в контексте вооруженных конфликтов международного и немеждународного характера в зарубежных странах, исследованы выводы и рекомендации международных правительственных и неправительственных организаций насчёт освобождения участников вооруженных конфликтов от уголовной ответственности.

Также в статье рассмотрен вопрос особенностей применения амнистии в условиях вооруженного конфликта на временно оккупированных территориях Донецкой и Луганской областей. Особенное внимание обращено на обязательные условия предоставления амнистии бывшим комбатантам.

Ключевые слова: вооруженный конфликт, амнистия, международное право, временно оккупированные территории, международные организации.

Summary

Diana Ivzhenko. Amnesty for combatants involved in armed conflicts: between peace and justice.

The article deals with amnesty for combatants, who committed crimes in international armed conflicts or armed conflicts of non-international character in foreign countries, there are also explored conclusions and recommendations of international government and non-government organisations on exemption combatants from criminal liability.

It's obviously, that amnesty does not apply to the perpetrators of such crimes as genocide, crimes against humanity, war crimes, torture, enforced disappearances, and some others.

Considering the extended armed conflict in the east of Ukraine, it's extremely necessary to examine the institution of amnesty within the context of diplomatic and peaceful measures of ending the conflict. As far as Ukraine is concerned, amnesty in Ukraine is a step towards general reconciliation of the society given serious work and understanding within the society is completed.

Moreover, in article discussed the question on specificities of amnesty's implementation in context of armed conflict on temporary occupied territories of Donetsk and Luhansk regions. Special attention is focused on binding terms of amnesty for combatants.

As a conclusion, author of this article states on some necessary conditions for implementing the amnesty for combatants in post-conflict society. These conditions are:

1. Disarmament, demobilisation, reintegration. This is one of the most controversy and difficult steps. Combatants only then are going to be disarmed when they feel their safety under international and national law.

2. There is a list of human rights violations that may not be pardoned by the amnesty: genocide, crimes against humanity and war crimes.

3. The nation and victims of the armed conflict have to know the truth about all violations of human rights according to international humanitarian law and international human rights law.

It's important to understand, that amnesty is one of the institutions in post-conflict society, that aimed for the end of the conflict, stabilisation of the political situation in the country, disarming and reintegration.

Key words: armed conflict, amnesty, international law, temporary occupied territories, international organisation.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.84

УДК 341.1/8

Н.В. КРАМАРЧУК

*Наталія Василівна Крамарчук, студентка магістратури Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка**
ORCID: 0000-0001-7911-2213

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ЛІКВІДАЦІЇ ТА ПОКАРАННЯ ЗА НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКАМИ

Постановка проблеми. Колишній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан сказав: «Насильство щодо жінок, напевно, найганебніше порушення прав людини і, напевно, найрозповсюдженіше. Воно не визнає географічних, культурних кордонів чи кордонів за рівнем добробуту. Доки воно існує, ми не можемо стверджувати, що дійсно просуваємося в напрямку рівності, розвитку та миру»¹. Насильство над жінками – це комплексна проблема, для вирішення якої необхідне об'єднання зусиль фахівців та спеціалістів з різних сфер діяльності. Одним із основоположних елементів подолання даної проблеми є формування належного правового фундаменту та вироблення ефективного механізму попередження, покарання та ліквідації насильства над жінками. Аналіз європейського регіонального механізму попередження, покарання та ліквідації насильства над жінками дасть змогу визначити, наскільки українське правове регулювання у даній сфері відповідає міжнародним стандартам, які діють у регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану проблему досліджували багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Й. Банасюк, А.О. Галай, Л.О. Головка, О.Р. Дашковська, Д.Г. Заброта, О.О. Касьян,

© Н.В. Крамарчук, 2020

* *Nataliia Kramarchuk, student of II year of Master's degree division of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

І. Радачич, Ю.С. Разметаєва, О. Степковскі, О.О. Уварова, О.І. Харитоновна та ін. Вагому роль відіграють дослідження, що проводяться міжнародними інституціями, такими як ООН, Рада Європи, ОБСЄ.

Формулювання мети статті. Дослідити і проаналізувати європейський регіональний механізм попередження, покарання і ліквідації насильства над жінками та процес його становлення, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення відповідного національного механізму.

Виклад основного матеріалу. Один із найбільших внесків у становлення європейського регіонального механізму попередження, покарання та ліквідації насильства над жінками зробила Рада Європи. Будучи міжнародною організацією, яка наразі об'єднує 47 європейських держав, Рада Європи поступово створювала правову базу, покликану протистояти насильству над жінками.

Документом, який закріпив розуміння того, що ця проблема існує і потребує вирішення, стала Резолюція Третьої конференції європейських міністрів з питань рівноправності жінок і чоловіків (Рим, 1993 р.) стосовно стратегії ліквідації насильства щодо жінок. У Резолюції Рада Європи рішуче засудила насильство над жінками як грубе порушення прав людини та основоположних свобод. Було прийнято рішення боротися з насильством над жінками незалежно від того, чи відбулося воно у в сім'ї, за місцем роботи або будь-де в суспільстві, і незалежно від того, чи було воно вчинене державними службовцями або через їх бездіяльність. Основний спосіб реалізації даної мети відповідно до Резолюції – розробка Плану дій, який повинен був відповідати наступним критеріям:

- включати комплекс узгоджених заходів щодо попередження та захисту від насильства, в тому числі домашнього, підвищення обізнаності жінок про способи вирішення даної проблеми, заходи щодо підтримки та допомоги жертвам насильства, кримінального переслідування кривдників та передбачати криміналізацію актів насильства, вчинених кривдником щодо особи, з якою він перебуває в шлюбі;

- розроблятися на основі політики встановлення справжньої рівності між жінками та чоловіками;

- при реалізації Плану особливу увагу приділяти захисту жінок, які є особливо вразливими та незахищеними перед насильством.

Комітету Міністрів Ради Європи було рекомендовано вжити всіх необхідних заходів для розробки та реалізації узгодженого Плану дій щодо боротьби з насильством щодо жінок².

У 1997 р. було розроблено План дій щодо боротьби з насильством над жінками, який був покликаний слугувати рамковим документом для прийняття державами-членами національного законодавства у цій сфері.

Згодом було прийнято Рекомендацію Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи про захист жінок від насильства від 2002 р.³. Даний документ був першим міжнародним правовим інструментом у регіоні, який пропонував глобальну стратегію для попередження насильства та захисту жертв насильства, включаючи всі форми гендерно зумовленого насильства. У Рекомендації було надано максимально широке та деталізоване визначення терміна «насильство над жінками»: насильство над жінками – будь-який акт гендерно зумовленого насильства, результатом якого є або може бути фізична, сексуальна чи психологічна шкода або страждання жінки, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті. Це включає в себе (даний перелік не є вичерпним):

- а) насильство в сім'ї, включаючи, серед іншого, фізичну та психічну агресію, емоційне та психологічне насильство, зґвалтування та сексуальне насильство, інцест, зґвалтування, що відбувається між подружжям, постійними чи випадковими партнерами та співмешканцями, злочини, вчинені в ім'я честі, жіночі статеві каліцтва та інші традиційні практики, шкідливі для жінок, такі як примусові шлюби;

- б) насильство, що відбувається в межах загальної спільноти, включаючи, серед іншого, зґвалтування, сексуальне насильство, сексуальні домагання та залякування на роботі, в установах чи інших місцях, торгівля жінками з метою сексуальної та економічної експлуатації та сексуального туризму;

- в) насильство, вчинене посадовими особами або через їх бездіяльність;

- г) порушення прав жінок у ситуаціях збройного конфлікту, зокрема захоплення заручників, примусове переміщення, систематичне зґвалтування, сексуальне рабство, насильницька вагітність та торгівля жінками з метою сексуальної та економічної експлуатації.

Поступово документи Ради Європи з даного питання почали включати в себе, крім загальних прагнень, все більше конкретних настанов для держав. Все це підводило до переломного моменту, коли стандарти щодо протидії насильству вийшли за рамки документів Ради Європи, які не мали обов'язкового характеру. Цим моментом стало прийняття у 2011 р. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, також відомої як Стамбульська конвенція.

Вважається, що Стамбульська конвенція є найбільш повним і далекосяжним документом обов'язкового характеру у даній галузі, оскільки вона поєднує кращі світові стандарти та практики. Вона також відтворює сучасний погляд на права людини, який передбачає розуміння того, що боротьба з насильством стосовно жінок є обов'язком держави. Конвенція набула чинності 1 серпня 2014 р. після її ратифікації 10 державами⁴.

Щодо понятійного апарату, то визначення поняття насильства стосовно жінок у Конвенції ґрунтується на його тлумаченні, викладеному у вже згаданій Рекомендації Комітету Міністрів (2002), Загальній Рекомендації Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок та ст. 1 Декларації ООН про ліквідацію всіх форм насильства стосовно жінок⁵. Відповідно до Конвенції, насильство стосовно жінок визначається як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок, скоєні за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному чи в приватному житті⁶. Важливим є й те, що жінки в значенні Конвенції – це також дівчата, яким ще не виповнилось 18 років.

У Конвенції відображено концепцію гендерно обумовленого насильства (gender based violence). Це означає, що насильство стосовно жінок – форма дискримінації за гендерною ознакою, і саме тому на держави покладається обов'язок протидії будь-яким формам дискримінації жінок⁷. У Конвенції поняття «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків.

Доволі прогресивним є те, що Стамбульська конвенція не ототожнює поняття жінка суто зі статевими ознаками, вона спонукає розуміти явище «жінка» та «жіночність» в категоріях гендеру. У Пояснювальній записці до Конвенції вказано, що гомосексуали, лесбійки та бісексуали, які є жертвами домашнього насильства, часто не отримують допомоги від служб підтримки через свою сексуальну орієнтацію. Проте деякі групи осіб також можуть зазнавати дискримінації за ознакою своєї гендерної ідентичності, що означає, що стать, з якою вони себе асоціюють, не відповідає біологічній статі, яку вони отримали при народженні. Сюди також входять категорії осіб, які не відповідають тому, що суспільство встановило як належність до категорій «чоловіки» або «жінки» (тобто трансгендери та транссексуали)⁸. З огляду на це можна стверджувати, що Конвенція також слугує для захисту прав осіб, які зазнають дискримінації на підставі своєї сексуальної орієнтації та гендерної ідентифікації.

У Конвенції закріплено принцип належної обачності з боку держави (due diligence principle). Вперше його було сформульовано у справі *Velásquez-Rodríguez v. Honduras*, яка розглядалася Міжамериканським судом з прав людини (рішення 1988 р.). Принцип означає, що держави повинні активно вживати необхідних законодавчих та інших заходів для недопущення насильства над жінками, розслідування, покарання та забезпечення компенсації стосовно актів насильства⁹.

У Конвенції підтверджується транснаціональний характер злочину насильства над жінками, тому Стамбульська Конвенція не лише зобов'язує держав-учасниць ухвалювати відповідне законодавство з метою його гармонізації та уніфікації зі стандартами, закріпленими у Конвенції, але також покладає на держави безпосередні зобов'язання щодо захисту окремих категорій населення, що можуть стати жертвами насильства внаслідок особливостей свого статусу, наприклад жінки-мігранти та біженці. У національному законодавстві низки держав тому з подружжя, хто є іммігрантом, необхідно пробути зі своїм партнером певну кількість часу у шлюбі, аби отримати незалежний дозвіл на самостійне перебування в країні. Зокрема, національне законодавство Великобританії передбачало для того з подружжя, хто є мігрантом, необхідність прожити у шлюбі зі своїм партнером щонайменше 2 роки, доки така особа мала право отримати незалежний дозвіл на перебування в країні. Конвенція зобов'язує держав-учасниць надати особі, яка зазнає насильства від свого партнера, такий дозвіл на підставі заяви від особи незалежно від тривалості шлюбу або стосунків¹⁰.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами встановлює зобов'язання визнати гендерне насильство як форму переслідування за змістом, визначеним Конвенцією про статус біженців від 1951 р., та забезпечити надання статусу біженця¹¹. Таким чином, на цих осіб поширюється дія основоположного принципу, закріпленого у Конвенції про статус біженців 1951 р., – принципу невислання (non-refoulement), який полягає в наступному: жінки-жертви насильства, які потребують захисту, незважаючи на їхній статус або місце перебування, за жодних обставин не можуть бути повернуті до будь-якої країни, де існує ризик їхньому життю або де вони можуть бути піддані тортурам або нелюдському чи принизливому поводженню, або покаранню.

Стамбульська конвенція зобов'язує держав-учасниць криміналізувати наступні злочинні діяння: умисну поведінку, яка полягає у вчиненні актів фізичного насильства проти іншої особи; примушування дорослого або дитини до вступу в шлюб; сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування; каліцтво жіночих генталій, примусовий аборт або примусову стерилізацію. Конвенція криміналізує сексуальне домагання, під яким, відповідно до Конвенції, розуміється будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища. Крім того, Конвенція наголошує на універсальності основних прав людини, підкреслюючи, що культурні чи релігійні особливості не можуть слугувати виправданням, коли йдеться про насильство над жінками: ст. 42 Стамбульської конвенції забороняє виправдовувати кривдника на тій підставі, що жертва порушила культурні, релігійні, соціальні чи традиційні норми або звичаї належної поведінки. Особливістю Конвенції також є те, що, з одного боку, у Конвенції закріплено обов'язок для держав криміналізувати психічне насильство та переслідування, проте, з іншого боку, ст. 78 документа залишає за державами право передбачати некримінальні санкції за вказані діяння.

Крім того, Конвенція запроваджує низку цивільних і кримінальних заходів для заповнення існуючих прогалин в законодавстві, з якими стикаються більшість жінок-жертв різних форм насильства.

Для забезпечення належного механізму моніторингу створюються конвенційні органи, а саме Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок та домашнього насильства (ГРЕВІО) та Комітет Сторін. ГРЕВІО складається мінімум з 10 членів і максимум з 15 членів з урахуванням гендерного та географічного балансу, а також багатодисциплінарної експертизи. Її члени обираються Комітетом Сторін з кандидатів, призначених Сторонами на чотирирічний строк, з правом переобрання один раз та обираються з громадян Сторін¹². Перші десять членів ГРЕВІО були обрані 4 травня 2015 р. строком на чотири роки. Перше засідання Групи експертів відбулося 21–23 вересня 2015 р. в Страсбурзі. З цієї нагоди ГРЕВІО ухвалила свій Регламент та обрала президента та віце-президентів. У березні 2016 р. Група запровадила анкетування щодо законодавчих та інших заходів, що націлені на реалізацію положень Конвенції. Незабаром після цього ГРЕВІО розпочала свою першу процедуру оцінки¹³.

Очевидно, що значну роль для вироблення ефективного механізму має практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з розгляду справ про насильство над жінками. Однією із найпомітніших за

останній час була справа «Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey) (рішення 2009 р.). За матеріалами справи заявниця та її матір постійно страждали від знущань, які здійснював батько заявниці по відношенню до жінок. Батько бив матір та доньку, намагався переїхати їх автомобілем, внаслідок чого мати заявниці отримала серйозні травми, саму заявницю під час сварок було поранено ножом (сім ножових поранень). Жінки зверталися до поліції, проте під тиском чоловіка забирали заяви. Згодом через серйозність правопорушень справи таки дійшли до суду. Національний суд визнав батька заявниці винним: за наїзд автомобілем на свою дружину він отримав покарання у вигляді трьох місяців ув'язнення, яке згодом було замінено на штраф, а за ножові поранення доньки – покарання у вигляді штрафу. Одного дня через намагання матері допомогти своїй доньці втекти з дому, батько вистрелив у матір заявниці, що призвело до смерті жінки. Вбивство сталося у 2002 р., у 2008 р. чоловік був визнаний винним і засуджений до довічного позбавлення волі. Однак, він був звільнений на час розгляду апеляції та відновив свої погрози проти заявниці, яка вимагала захисту влади. Лише через сім місяців, після надіслання запиту від Європейського суду, державою було вжито заходів щодо захисту заявниці¹⁴.

Судом було констатовано порушення ст. 2 (право на життя), ст. 3 (заборона катування) та ст. 14 (заборона дискримінації) Європейської конвенції з прав людини. ЄСПЛ встановив, що кримінально-правова система держави не справляла стримуючого ефекту, здатного забезпечити ефективне запобігання насильству щодо жінок, а пасивність з боку поліції у відповідь на скарги жертв насильства була дуже поширеним явищем. Безвідповідальність судової системи та безкарність кривдників засвідчують, що зобов'язання вжити належних заходів для вирішення проблеми насильства в сім'ї не було виконане належним чином. Уперше в своєму рішенні ЄСПЛ наголосив, що насильство в сім'ї не є приватною чи сімейною справою, а питанням, що стосується суспільних інтересів, що в свою чергу вимагає ефективних дій з боку держави. Суд зазначив, що мати закони щодо протидії домашньому насильству – не достатньо, важливим є наявність ефективних механізмів для їх реалізації¹⁵. Іншими резонансними справами ЄСПЛ щодо насильства у сім'ї були: А. проти Сполученого Королівства (1998 р.), М.С. проти Болгарії (2003 р.), Контрова проти Словаччини (2007 р.), Беваква та С. проти Болгарії (2008 р.), М.Г. проти Туреччини (2016 р.).

Щодо українського законодавства, то ключовим актом з даного питання є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», прийнятий у 2017 р. Крім того, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 р., хоча формальні міжнародно-правові зобов'язання щодо імплементації норм зазначеної Конвенції відсутні, оскільки наша держава підписала, проте не ратифікувала Стамбульську конвенцію. На думку деяких вітчизняних вчених (А.А. Васильєв, К.В. Юртаєва), ініціатива вітчизняного законодавця, спрямована на повну криміналізацію посягань на фізичну та психічну недоторканність особи (в частині імплементації положень Стамбульської конвенції), цілком заслуговує підтримки. Однак обрані форма та спосіб внесення зазначених змін і доповнень створюють численні внутрішньосистемні суперечності з уже наявними нормами КК України та необґрунтовано розширюють сферу застосування закону про кримінальну відповідальність, тому, на думку вчених, ці положення потребують перегляду та вдосконалення¹⁶.

Більшість фахівців закликають Україну ратифікувати Стамбульську конвенцію й зробити інші необхідні кроки для забезпечення здійснення всебічних антидискримінаційних заходів. Віце-прем'єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Дмитро Кулеба сподівається, що Україна ратифікує Стамбульську конвенцію про запобігання домашньому насильству, але поки ще не знає, коли. І наголошує на відсутності в українському суспільстві консенсусу з цього питання¹⁷.

Крім того, нашій державі варто врахувати гендерну перспективу в даному питанні, що у свою чергу розширить коло осіб, які підпадуть під захист держави на підставі гендерної дискримінації, та визначити ефективну правову і інституційну базу щодо всіх форм насильства стосовно жінок, а не тільки щодо домашнього насильства

Висновки. Провідною інституцією, яка сприяла становленню європейського регіонального механізму попередження, покарання та ліквідації насильства над жінками, стала Рада Європи. У діяльності даної організації з питань протидії насильства над жінками можна виокремити два етапи: перший, який полягав у прийнятті Радою Європи документів, що носили рекомендаційний характер для держав-членів; та наступний етап, який ознаменувався розробкою та прийняттям обов'язкового міжнародно-правового акта, націленого на боротьбу з проблемою – Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

Стамбульська конвенція являє собою комплексний та прогресивний акт з питання попередження протидії та покарання насильства над жінками. У Конвенції явище «жінка» та «жіночість» розкривається через категорію гендеру, а не суто статевих біологічних ознак. Основоположними принципами Конвенції є принцип належної обачності з боку держави та транснаціонального характеру злочину насильства над жінками. Для належної реалізації положень Конвенції було створено моніторинговий механізм.

Велику роль відіграє практика Європейського суду з прав людини з розгляду справ про насильство над жінками. Однією із найпомітніших за останній час була справа «Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey) (рішення 2009 р.).

В Україні вироблена певна нормативно-правова база з даного питання, яка охоплює доволі широке коло питань, проте для більш ефективної боротьби з даною проблемою нашій країні варто ратифікувати Стамбульську конвенцію, врахувати гендерну перспективу у даному питанні та визначити однаково ефективну правову й інституційну базу щодо всіх форм насильства стосовно жінок, а не тільки щодо домашнього насильства.

¹ Violence against women ‘most shameful’, pervasive human rights violation, says Secretary-General. Press Release SG/SM/6919 WOM/1113. 8/03/1999. URL: <https://www.un.org/press/en/1999/19990308.sgs6919.html>

² Declaration on Policies for Combating Violence against Women in a Democratic Europe. Council of Europe document adopted at the Third European Ministerial Conference on Equality between Women and Men (Rome, 21–22 October 1993). URL: <https://rm.coe.int/16805145a9>

³ Council of Europe Committee of Ministers. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612

⁴ Хав'єр Тручеро Куевас, Ганна Христова. Відповідність окремих законів України вимогам Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: аналітичний звіт / За участю Миколи Хавронюка. 2015 р. С. 4. URL: https://www.pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Legislative_Assessment_Report_UA.pdf

⁵ Хіларі Фішер. Посібник для парламентарів щодо застосування Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція). Рада Європи. 2015 р. С. 17. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>

⁶ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: міжнародний документ. Офіційний переклад. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462546>

⁷ Банасюк Й., Степковські О. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: доктринальні основи. Юридична Україна. № 5–6. 2018. С. 4–13. С. 6.

⁸ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence Istanbul, 11.V.2011. para. 53. URL: <https://rm.coe.int/16800d383a>

⁹ Bonita C. Meyersfeld. Introductory Note to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence. International Legal Materials. Published by Cambridge University Press. Vol. 51, No. 1 (2012). pp. 106–132 (27 pages). P. 106–107. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5305/intelegamate.51.1.0106?seq=1>

¹⁰ Там само.

¹¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: міжнародний документ. Офіційний переклад. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462546>

¹² Там само.

¹³ About GREVIO – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence. URL: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>

¹⁴ Case of Opuz v. Turkey (Application no. 33401/02): judgement by the European Court of Human Rights. Third section. Strasbourg. 9/06/2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-92945%22%7D>

¹⁵ Фулей Т. Застосування принципу гендерної рівності у практиці Європейського суду з прав людини. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 8. С. 175–180. С. 178. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/8/34.pdf>

¹⁶ Васильєв А.А., Юртаєва К.В. Реалізація положень Стамбульської конвенції в законодавстві України про кримінальну відповідальність: системно-правовий аналіз внесених змін і доповнень. Порівняльно-аналітичне право. 2019. № 1. С. 279–284. С. 281. URL: http://www.pap.in.ua/1_2019/83.pdf

¹⁷ У суспільстві поки що немає консенсусу щодо ратифікації Стамбульської конвенції. Новинна стаття. 02.01.2020. ІФ «Інтерфакс – Україна». URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/633688.html>

Резюме

Крамарчук Н.В. Європейський регіональний механізм попередження, покарання та ліквідації насильства над жінками.

У статті проаналізовано процес становлення механізму попередження, покарання та ліквідації насильства над жінками у європейському регіоні. Визначено ключові документи Ради Європи у даній сфері. Охарактеризовано ключові та найбільш прогресивні положення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. З'ясовано, що практика Європейського суду з прав людини відіграє надзвичайно важливу роль для вироблення ефективного механізму з протидії насильства над жінками. У статті сформульовано пропозиції щодо ключових напрямів вдосконалення національного механізму протидії насильству над жінками.

Ключові слова: насильство над жінками, політика Ради Європи щодо протидії насильству над жінками, гендерно обумовлене насильство, Стамбульська конвенція, практика ЄСПЛ, національний механізм протидії насильству.

Резюме

Крамарчук Н.В. Европейский региональный механизм предупреждения, наказания и ликвидации насилия в отношении женщин.

В статье проанализирован процесс становления механизма предупреждения, наказания и ликвидации насилия в отношении женщин в европейском регионе. Определены ключевые документы Совета Европы в данной сфере. Охарактеризованы ключевые и наиболее прогрессивные положения Конвенции Совета Европы о предотвращении насилия в отношении женщин и домашнего насилия и борьбу с этими явлениями. Выяснено, что практика Европейского суда по правам человека играет очень важную роль для выработки эффективного механизма по противодействию насилию над женщинами. В статье сформулированы предложения по ключевым направлениям совершенствования национального механизма противодействия насилию над женщинами.

Ключевые слова: насилие над женщинами, политика Совета Европы по противодействию насилию над женщинами, гендерно обусловленное насилие, Стамбульская конвенция, практика ЕСПЧ, национальный механизм противодействия насилию.

Summary

Nataliia Kramarchuk. European regional mechanism for the prevention, punishment and elimination of violence against women.

The article describes the process of establishing mechanism for preventing, punishing and eliminating violence against women in the European region and outlines the main components of such mechanism. The main non-binding Council of Europe instruments

on violence elimination against women, namely the Declaration on Policies for Combating Violence against Women in a Democratic Europe (adopted at the 3rd European Ministerial Conference on Equality between Women and Men (Rome, 21–22 October 1993) and Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2002)5 to member states on the protection of women against violence are analyzed.

The key developments of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence are characterized. It has been found that in the Convention, the phenomenon of “woman” and “femininity” is disclosed through the category of gender, but not through purely sexual biological traits. Both the concept of gender based violence and cross-border approach to violence against women have been considered. The main obligations of States with regard to the protection of certain categories of women who may be victims of violence due to their particular status, such as migrant women and refugees, are also discussed in the article. The main aspects of substantive law norms of the Convention have been analyzed. The monitoring mechanism of the Istanbul Convention, which consists of Committee of the Parties and the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, has been described.

It has been found that the case law of the European Court of Human Rights plays an important role in developing effective mechanism for combating violence against women. The high-profile case of the ECHR concerning the issue of violence against women (Opuz v. Turkey, 2009) has been discussed.

A brief overview of the legal framework on violence against women in Ukraine has been provided. Key directions for the improvement of the Ukrainian national mechanism for combating violence against women have been suggested.

Key words: violence against women, the Council of Europe policy on combating violence against women, gender-based violence, Istanbul Convention, the ECHR practice, national mechanism for combating violence.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.85

УДК 34.05

М.М. ЛИТВИНЕНКО

*Микола Миколайович Литвиненко, студент магістратури Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

ORCID: 0000-0002-9688-9056

МЕХАНІЗМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Постановка проблеми. Прожитковий мінімум є базовим соціальним стандартом в Україні. Належний механізм розрахунку та реальне гарантування прожиткового мінімуму має прямий вплив на благополуччя населення. Соціально спрямовані державні ініціативи, активне громадянське суспільство, а також реальна оцінка потреб людини і спроможності задовольнити такі потреби мають сприяти визначенню прожиткового мінімуму на рівні, достатньому для забезпечення гідних умов існування для кожного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити напрацювання науковців, які вивчали теоретичні та практичні аспекти визначення прожиткового мінімуму, серед яких Н.Б. Болотіна, С.В. Вишнівська, І.В. Грановська, Я.М. Караченцев, В.С. Тарасенко, А.А. Пилипенко, Е.В. Тищенко, М.В. Трубіна, К.І. Постоевко та інші. Важливу роль у представленому дослідженні також займає аналіз сучасного законодавства, судової практики та реформ, які в сукупності сприяють вирішенню проблеми гарантування належного розміру прожиткового мінімуму.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є аналіз механізму формування прожиткового мінімуму в Україні та у світі з метою виявлення факторів, які сприяють його ефективності як гарантії гідних умов життя для людини.

Виклад основного матеріалу. Згідно з економічною теорією, прожитковий мінімум – це соціально-економічна категорія, що характеризує мінімум життєвих засобів, фізично необхідних для підтримання життєдіяльності працівника та відновлення його робочої сили¹.

Виходячи з визначення, закріпленого в ст. 1 Закону України «Про прожитковий мінімум», прожитковим мінімумом є вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини та збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості². Відповідно до положень закону, прожитковий мінімум визначається нормативним методом із розрахунку на місяць на одну особу, а також диференційовано для осіб, що належать до різних демографічних груп: дітей віком до шести років; дітей віком від шести до 18 років; працездатних осіб (особи, які не досягли пенсійного віку); осіб, які втратили працездатність (особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку, особи, які досягли пенсійного віку, що дає право на призначення пенсії на пільгових умовах, та непрацюючі особи, визнані особами з інвалідністю в установленому порядку)³.

© М.М. Литвиненко, 2020

* *Mykola Lytvynenko, student of II year of Master's degree division of the Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv*